

L'encís de la recerca etnològica. Ressenya del llibre *Ta Kritikà.* *Viatge per la música de Creta* (aproximació etnogràfica al fenomen musical cretenc)

Autor: Jordi Alsina Iglesias.

Edita: Grup de Recerca Històrica i Etnològica Catalana, 2013.

189 pàgines.

Eliseu Carbonell

Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural

«Ignoro si el lector coneixerà l'encisadora illa de Creta», es llegeix a la contracoberta de llibre que aquí ressenyem. No estic segur que la lectura de cap llibre acadèmic pugui suplir l'experiència de trepitjar l'illa i sentir els *smellscapes* cretencs dels que nostàlgicament ens parlava Michael Herzfeld en el seu llibre *A Place in History*. Alsina ens acosta amb el seu llibre als *soundscape*s de l'illa. El que sí us puc assegurar és que el llibre de Jordi Alsina permetrà al lector conèixer de primera mà l'encís de la recerca etnològica.

Perquè el primer que m'agradaria assenyalar d'aquest llibre és que es tracta d'una petita però excel·lent peça etnogràfica, un llibre fruit d'una immersió llarga i densa en el treball de camp a l'illa per estudiar la funció cultural de la música tradicional de Creta, és a dir, *ta kritikà*. El llibre és resultat d'una tesi presentada el 2010 a la Universitat de Barcelona dins el Màster d'Antropologia i Etnografia a partir d'un treball de camp realitzat entre 2006 i 2009. Durant aquest període, Alsina va poder, com escriu ell mateix al prefaci, «conèixer una Creta diferent de la que surt a les postals per a turistes», i sobretot, «viure el dia a dia de l'illa com un membre més de la seva comunitat».

En concret, el treball se centra en la funció identitària d'aquesta expressió cultural coneguda com *kritikà*, el bricolatge d'una identitat mitjançant la música popular i tradicional cretenc, la seva patrimonialització i, en definitiva, l'etnicitat cretenc o «creïtat» a partir d'observar l'execució musical i tot el que l'envolta: músics, públic, instruments, tècniques d'execució, context festiu, balls, lletres, melodies, paisatges, context social, econòmic i polític, influències estètiques externes, etc. La música, ens diu l'autor, «com a fet cultural i també social».

Aquest llibre, doncs, cal situar-lo en el context de l'antropologia de la música, terreny que han conreat molt pocs investigadors al nostre país. Afortunadament, Alsina ha comptat amb el suport d'un d'ells, el més conegut per tots nosaltres, de fet, que ha estat codirector de la investigació que ha donat lloc al llibre. Ens referim, naturalment, a en Josep Martí. L'altre codirector ha estat l'Ignasi Terradas, de qui Alsina ha sabut aprofitar molt bé, també, les seves lliçons sobre un altre concepte clau d'aquest treball, la identitat viscuda i la distància que hi ha entre aquesta i la identificació política. Al prefaci, Alsina menciona també les

Coberta del llibre *Ta Kritikà. Viatge per la música de Creta (aproximació etnogràfica al fenomen musical cretenc)*, de Jordi Alsina.

investigacions en el camp de l'antropologia jurídica de Miguel Doñate a Còrsega i de Pablo Romero a Sardenya i la seva formulació teòrica del mar com a frontera. I és just que ho faci, ja que, amb la seva, formen un triangle d'investigacions etnogràfiques sobre les illes mediterrànies realitzades els darrers anys que auguren futur i solidesa al terreny de l'especialització en antropologia mediterrànica a casa nostra. Altres influències teòriques d'aquest treball citades per Jordi Alsina, i que es poden reconèixer durant la lectura del llibre, són autors de gran talla, com ara Merriam, Barth, Bourdieu, Gellner i, naturalment, Herzfeld.

Alsina pren la música cretenc com un artefacte cultural, i ho fa a través de la immersió etnogràfica, començant per aprendre a tocar i a ballar la música cretenc mentre viu a Creta. Conversa amb els seus veïns sobre les múltiples facetes de la música tradicional, assisteix a concerts, casaments, festes religioses i actes polítics en què la música és un element central. Aquí rau al meu entendre el principal mèrit d'aquest treball, l'habilitat amb què Alsina salta un mur considerable que

pocs han estat capaços de saltar. Qui ha explicat millor, crec, la poca traça de l'antropologia social per analitzar els fenòmens artístics ha estat Alfred Gell. Prenent el concepte d'«ateisme metodològic» de Peter Berger (principi metodològic segons el qual siguin quina siguin les creences personals —o la manca d'elles— de l'antropòleg que estudia un fenomen religiós, aquest ha de partir de l'assumpció que aquelles no són literalment certes), Gell planteja la necessitat d'un «filisteisme metodològic» per analitzar antropològicament els fenòmens artístics. És a dir: resistir l'embat estètic, restar indiferent al reclam de l'obra d'art com a pas previ a la seva anàlisi com a artefacte cultural, sense, però, quedar-se al nivell d'anàlisi inconogràfica que feia Panofsky. És a dir, Gell postula que l'antropologia de l'art ha de renunciar al «culte artístic» però sense quedar-se en la concepció de l'art com un mer llenguatge sinó prenent-lo com el component tecnològic d'un sistema cultural complex. Ara bé, quan l'investigador ha de submergir-se en el context etnogràfic de l'art mateix fins a aprendre'n les tècniques, tocar el llaüt i els diferents passos de ball, com ha fet en Jordi Alsina durant els tres anys de treball de camp, aquest requeriment metodològic esdevé un repte difícil i cal reconèixer el mèrit de l'investigador en aquest aspecte tant important del seu treball.

Això es fa palès en el capítol titulat «Els orígens», al meu entendre el més profund del llibre i que mereixeria un major desenvolupament analític en el futur. Aquí Alsina es pregunta per l'origen de la música tradicional cretenca, i sosté que aquesta qüestió sobrepassa les «qüestions estrictament musicològiques i que entren clarament en un debat de caràcter ideològic», on l'afer de l'ètnicitat (la identitat cretenca en el context politicoeconòmic actual) esdevé clau. Alsina parla de «l'aigua-barraig», concepte molt adient per referir-se a la mescla d'influències musicals

del mar Mediterrani, i a través d'un dels seus informants fa una crítica al concepte de «música de la Mediterrània» que tant ha proliferat a través dels festivals celebrats als diferents països d'aquestes ribes, explicitant que es tracta d'un «concepte construït» per «legitimar uns interessos polítics i econòmics» més que no pas que respongui a una realitat musical o a criteris musicològics.

Tot això, insisteixo, s'ha de posar en el context polític i econòmic actual, sense oblidar la història recent. És així com ho fa en Jordi Alsina, i la política esdevé el pinyol d'aquest llibre. No deixa de ser significatiu que Alsina ens parli del turisme dins un capítol titulat «Els polítics». Escriu Alsina: «El turisme és assenyalat com una de les preocupacions màximes dels polítics a Grècia i a Creta, un interès que ha potenciat, segons els nostres informants, un procés de folklorització de les músiques de l'illa, un trencament amb les formes de vida existents abans d'aquest fenomen i la supeditació d'una política cultural als interessos concrets del sector turístic». Estic segur que molts dels que ens dediquem a l'estudi de les diferents expressions del patrimoni intangible als països medi-

terranis reconeixem aquest tipus d'afirmació. Alhora que es constata l'estretor de les polítiques culturals de l'Estat, apareix com una evidència històrica i etnogràfica la manipulació de les tradicions musicals en diferents períodes, arribant fins a l'extrem, per exemple els anys cinquanta, de prohibir interpretar música tradicional cretenca amb violí a les emissores de ràdio gregues per considerar aquest instrument com a estranger, però, en canvi, els anys setanta, transformant les músiques i les danses sota una lògica turística «amb la creació d'uns estereotips que s'emotllessin a la imatge que els estrangers tenien de Creta», reduint així l'art musical a simple peça d'un engranatge que gira cap a un costat o cap a l'altre en mans d'interessos espuris.

Però afortunadament, com ens mostra Jordi Alsina a través de la seva captivadora etnografia, la voluntat dels habitants de Creta manté plena de vida i geni creatiu *ta kritikà*, així com el dialecte cretenca amb què s'expressen les seves cançons i el sentiment de pertinença a l'illa que se'n desprèn: «un espai clarament limitat, en el qual es generen tota una sèrie d'expressions de caràcter cultural que mostren aquest sentiment de comunitat». ■

■ Imatge d'un casament a la localitat d'Ethià, situada al sud de Creta, a les muntanyes d'Asterousia. Els músics toquen el llaüt i la lira cretenca.

HARALAMBOS KYDONAKIS. ANY 2010.